

ระบบเกษตร

ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สำราญ สะรุโณ และ ไพโรจน์ สุวรรณจินดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓
ความตอนหนึ่งว่า

“ เศรษฐกิจพอเพียง แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า sufficiency economy หมายความว่า
ประหยัด แต่ไม่ใช่เหนียว ทำอะไร ด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล
จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ทุกคนจะมีความสุข ”

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นความสามารถของชุมชน เมือง ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะตามอัตรภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความ

มีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม

ในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ได้เป็นอย่างดี

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

1.ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่ น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและ ผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2.ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับ ระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึง ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียม ตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และ คุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1.เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้รอบรู้

เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความ รอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้น ปฏิบัติ

2.เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและ มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1) เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) คือ การไม่ไถพรวนดิน ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช ใช้การคลุมดิน ใช้พลังจากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับดินเป็นอันดับแรก นำทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป้าหมาย ของเกษตรธรรมชาติ ปรับปรุงดินให้อุดมสมบูรณ์ตาม ธรรมชาติ และจัดระบบนิเวศให้เกื้อกูลกัน ผลผลิตอาหาร ที่มีรสชาติตามธรรมชาติ และไม่มีสารพิษ ผู้ผลิตและผู้ บริโภคปลอดภัยจากสารพิษจากกระบวนการผลิต

2) เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ(International Federation of Organic Agriculture Movements) หรือ IFOM ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า เป็นระบบเกษตร ที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นที่หลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์และนิเวศ การเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัด ศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และ พัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืช และสัตว์เลี้ยง หลักการทำเกษตรอินทรีย์คือให้ความสำคัญกับการป้องกัน การสูญเสียธาตุอาหาร การคลุมดิน การสร้างความหลากหลายที่สัมพันธ์กันอย่างสมดุลในระบบนิเวศ โดยการ ปลุกพืชร่วมกันหลายชนิดในเวลาเดียวกัน หรือหลอม เวลากัน การปลูกพืชหมุนเวียน รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์

3) เกษตรยั่งยืน (Sustainable Agriculture) เป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรที่สัมพันธ์ กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม มีรูปแบบ การทำการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ มีความ เป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ เป็นธรรมทางสังคม มีมนุษยธรรม และระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจะเป็นระบบการเกษตรที่ รักษาอัตราการผลิตพืชและสัตว์ให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายในระยะยาวติดต่อกันภายใต้สภาพ

แวดล้อมที่เลวร้ายหรือไม่เหมาะสม การทำเกษตรกรรมที่ยั่งยืนไม่ได้หมายความว่าเพียงการปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการทำการเกษตร หากยังหมายรวมถึงการสอนให้มีการปรับเปลี่ยนคุณค่าและกฎเกณฑ์การใช้ชีวิตไปในเวลาเดียวกัน ในระบบเกษตรที่ยั่งยืนเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสานที่มีทั้งการปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดที่ผสมกันและมีความเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างลงตัว

4) เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming)

เป็นรูปแบบการทำเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ในช่วงเวลาและพื้นที่เดียวกัน เช่น การปลูกพืชและมีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน มีการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องระหว่างกิจกรรม เป็นวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด “การทำเกษตรผสมผสาน” มีความแตกต่างจากการทำ “ไร่นาสวนผสม” ที่มีกิจกรรมการผลิตหลายอย่าง อย่างเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนเป็นหลัก

5) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture)

มาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชาถึงวิธีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้นๆ ซึ่งมีหลักการแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็นสวนๆ ได้แก่ ให้มีแหล่งน้ำในไร่นา เพื่อใช้ในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง

ประมาณ 30% ของพื้นที่ ให้มีพื้นที่ทำนาปลูกข้าวในฤดูฝนไว้บริโภค ให้พอเพียงตลอดปีประมาณ 30% ของพื้นที่ ให้มีพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชไร่ พืชผัก ไม้ผลพืชสมุนไพร ประมาณ 30% ของพื้นที่ ให้มีพื้นที่อยู่อาศัยเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนอื่นๆ ประมาณ 10% ของพื้นที่

6) วนเกษตร (Agro-Forestry) คือ การทำเกษตรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างผสมผสานระหว่างกิจกรรมการเกษตร การป่าไม้ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ ในพื้นที่เดียวกัน หรือสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป โดยเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องและเกื้อกูลกับระบบนิเวศป่าไม้ในท้องถิ่น เป็นการทำการเกษตรร่วมกันกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ระบบวนเกษตร

สามารถแยกออกเป็น 4 รูปแบบองค์ประกอบของกิจกรรมหลักได้แก่ (1)ระบบป่าไม้ร่วมกับการปลูกพืชเกษตร (2) ระบบป่าไม้ร่วมกับการทำปศุสัตว์ (3) ระบบเกษตรป่าไม้และปศุสัตว์ (4) ระบบป่าไม้ร่วมกับการทำประมง (เกษตรธรรมชาติประยุกต์ โดย รศ.ดร.อานัฐ ตันโช ศูนย์ข้อมูลเกษตรกรรมแม่โจ้ ภาควิชาทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อมคณะผลิตกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ www.maejonaturalfarming.org)

ระบบเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สร้างแนวคิดเกษตรที่ยั่งยืนคือสาระความสมบูรณ์ของมนุษย์ สร้างพลังความสามารถให้บุคคล เชื่อมคนด้วยวัตถุประสงค์และสถานที่ทำงานกับชุมชน ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมกำหนดความคาดหวัง เป้าหมายการเพิ่มคุณภาพชีวิตให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างพลังการผลิตให้ตนเอง พร้อมกับสนใจเพื่อนบ้านและชุมชนเป้าหมายอยู่ที่คุณค่าความพอใจมากกว่า ทำงานกับธรรมชาติ จุดเน้นคือการส่งเสริมในสิ่งที่เกษตรกรสามารถทำได้ดีที่สุด การเกษตรแบบครอบครัวดำเนินการผลิตได้ด้วยตนเอง ทำเกษตรทางเลือกมีความหลากหลายเกษตรอินทรีย์ เกษตรต้นทุนต่ำ เกษตรชีวภาพ ไม่ยึดรูปแบบที่ตายตัว ใช้ช่องทางการตลาดที่ตนเองเข้าถึง เช่น ขายตรงผู้บริโภค ทำงานอาศัยฐานการใช้ความคิดและปรับปรุงอยู่เสมอ